

Maria Stojkow*

ORCID: 0000-0002-8410-3730

AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

SPOŁECZNE GRANICE PRZYJAŹNI I MIŁOŚCI: MUZUŁMAŃSCY STUDENCI W KRAKOWSKIEJ PRZESTRZENI AKADEMICKIEJ

Celem niniejszego artykułu jest analiza doświadczeń społecznych muzułmańskich studentów studiujących w Krakowie, ze szczególnym uwzględnieniem ich sieci społecznych, strategii adaptacyjnych oraz barier integracyjnych. Badanie koncentruje się na procesie nawiązywania relacji przyjacielskich i romantycznych, a także na wpływie kontekstu społeczno-kulturowego i instytucjonalnego na codzienne życie studentów. Wykorzystując metodę wywiadów pogłębionych, artykuł ukazuje, w jaki sposób różnice kulturowe, bariery językowe oraz islamofobia kształtują społeczne funkcjonowanie badanej grupy. Wyniki wskazują, że studenci pochodzący z krajów islamskich w Polsce często doświadczają trudności w budowaniu relacji z lokalnymi mieszkańcami i w większym stopniu opierają się na sieciach etnicznych oraz religijnych. Dodatkowo kwestie tożsamości religijnej silnie wpływają na ich możliwości nawiązywania związków romantycznych.

Słowa kluczowe: studenci z krajów islamskich, sieci społeczne, różnice kulturowe

WSTĘP

Studenci pochodzący z krajów, w których dominuje islam, studiujący w Europie, napotykać złoony krajobraz, w którym różnice kulturowe, poziom kapitału społecznego oraz dostęp do wsparcia instytucjonalnego kształtują proces nawiązywania przyjaźni. Ich doświadczenia są determinowane zarówno przez indywidualne strategie adaptacyjne, jak i przez szerszy kontekst społeczno-polityczny, który może sprzyjać lub utrudniać budowanie znaczących relacji z rówieśnikami. Zrozumienie tej dynamiki stanowi klucz do opracowania skutecznych strategii wspierających integrację muzułmańskich studentów na polskich uniwersytetach. Analiza zagadnienia została przeprowadzona na przykładzie studentów muzułmańskich studiujących w Krakowie ze szczególnym uwzględnieniem ich sieci społecznych. Skupiono

---

* Wydział Humanistyczny, AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, e-mail: stojkow@agh.edu.pl

się przede wszystkim na relacjach kluczowych dla funkcjonowania człowieka – takich jak przyjaźnie i związki romantyczne.

Niniejszy artykuł poświęcono wyborom dokonywanym przez studentów przybywających do Krakowa z krajów muzułmańskich. Celem pracy nie jest rekonstrukcja pełnych sieci społecznych, lecz wskazanie relacji, które odgrywają dla nich najważniejszą rolę. Studenci z krajów muzułmańskich, którzy podejmują studia w państwach europejskich, stają przed szeregiem wyzwań, takich jak nawiązywanie przyjaźni i integracja w nowym środowisku. Proces ich integracji społecznej kształtują różnorodne czynniki, w tym różnice kulturowe, tożsamość religijna oraz klimat społeczno-polityczny kraju przyjmującego.

Warto zauważyć, że doświadczenia studentów przybywających do Polski z krajów Bliskiego Wschodu czy Afryki znacznie odbiegają od sytuacji studentów studiujących w społeczeństwach Europy Zachodniej, gdzie warunki społeczno-ekonomiczne są odmienne i wynikają z różnic w systemach edukacji, wsparciu socjalnym, poziomie życia i strukturze rynku pracy. Dodatkowo w Polsce, mimo rosnącej liczby migrantów, społeczeństwo nadal pozostaje stosunkowo jednorodne pod względem religijnym i etnicznym. Istotnym utrudnieniem w procesie adaptacji jest także język polski, uznawany za jeden z najtrudniejszych do opanowania (Pamuła-Behrens, 2021; Pamuła-Behrens i Szymańska, 2020).

Ponadto należy zwrócić uwagę na rosnący odsetek osób prezentujących postawy islamofobiczne. Badacze podkreślają zjawisko tzw. platonicznej islamofobii, czyli niechęci lub wrogości wobec muzułmanów w społeczeństwie, w którym ich obecność jest znikoma czy niemal nieistniejąca. Górak-Sosnowska zauważyła, że Polacy często wyrażają negatywne postawy wobec islamu i muzułmanów, mimo braku bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami tej religii (Górak-Sosnowska, 2006). Według Pickela i Öztürka (2018) ograniczony kontakt z przedstawicielami mniejszości muzułmańskiej może sprzyjać rozwojowi nastrojów antymuzułmańskich, co dodatkowo utrudnia nawiązywanie relacji z rówieśnikami w kraju przyjmującym. Kontekst kraju przyjmującego odgrywa zatem kluczową rolę w kształtowaniu doświadczeń muzułmańskich studentów. W Europie Zachodniej dynamika małżeństw międzyetnicznych oraz dystans społeczny między różnymi grupami etnicznymi i religijnymi wpływają na sposób, w jaki studenci ci są postrzegani i traktowani przez rówieśników. Badania Carol (2013) wykazują, że integracja społeczno-ekonomiczna oraz poziom dystansu społecznego różnią się w zależności od grupy migrantów, co sugeruje, że muzułmańscy studenci mogą napotykać specyficzne wyzwania w porównaniu z innymi mniejszościami.

MUZUŁMAŃSCY STUDENCI W POLSCE – SPECYFIKA I KONTEKST SPOŁECZNY

Nie ma dokładnych danych na temat liczby wyznawców islamu w Polsce. Szacuje się, że jest ich od 30 tys. do 45 tys. (Skowron-Nalborczyk, 2023; Pędziwiatr, 2020). Do połowy XX wieku Tatarzy byli jedyną muzułmańską mniejszością wyznaniową w Polsce, natomiast już w drugiej połowie ubiegłego stulecia zaczęli pojawiać się studenci, przede wszystkim z państw arabskich, ale także z Iranu czy Afganistanu. Po otwarciu granic polskich po 1989

roku rozpoczął się zwiększony napływ muzułmanów, obejmujący głównie osoby przybywające z państw arabskich, ale również Turków czy Bośniaków. Muzułmanie napływowi na terenie Polski to także uchodźcy polityczni. Statystyki wykazują, że są to przede wszystkim uchodźcy z Iraku, Afganistanu, Bośni i Hercegowiny oraz Czeczenii (Skowron-Nalborczyk, 2023).

W ostatnich latach obserwuje się znacznie zwiększony napływ ludności muzułmańskiej. Według danych Eurostatu (ec.europa.eu) obywatele państw muzułmańskich otrzymali w 2021 roku 33 922 zezwoleń na pobyt. 29% z nich trafiło do Turków, 13% do Kazachów, a 11% do Uzbeków. Najczęściej był to pobyt uzasadniony pracą, a zdecydowanie rzadziej edukacją. Zezwolenia te zazwyczaj wydawane były na stosunkowo krótki czas – od 3 do maksymalnie 11 miesięcy (ec.europa.eu). Ogólna liczba studentów pochodzących spoza Polski wzrosła na polskich uczelniach szesnastokrotnie w ciągu zaledwie kilku lat (Bulandra i in., 2019). Z tego powodu również Kraków można uznać za nową destynację imigracyjną, którą według Windersa charakteryzują cztery czynniki: szybkość nowo przybyłego osadnictwa, brak infrastruktury instytucjonalnej, brak „ustalonych zasobów etnicznych” dla imigrantów oraz brak powiązania między imigrantami a lokalną przeszłością (Winders, 2014). Studenci co prawda podejmują studia na kierunkach, gdzie językiem wykładowym jest angielski, jednak w niewielkim stopniu wydaje się, że uczelnie są gotowe na ich przyjęcie. Polskie uczelnie często nie oferują rozwiązań uwzględniających specyficzne potrzeby religijne studentów muzułmańskich, takie jak dostęp do żywności halal w stołówkach, możliwość uczestnictwa w modlitwach czy dostosowanie harmonogramu zajęć do świąt religijnych (Górak-Sosnowska i Odrowąż-Coates, 2023). Brakuje również systemowych procedur wspierających studentów w noszeniu tradycyjnych strojów religijnych, co może prowadzić do poczucia wykluczenia. Problemem jest również niedostateczne przygotowanie kadry akademickiej do pracy w środowisku wielokulturowym. Brakuje szkoleń z zakresu kompetencji międzykulturowych, co utrudnia efektywną komunikację i zrozumienie potrzeb studentów z odmiennych kręgów kulturowych (Barzykowski i in., 2019). Uczelnie muszą wprowadzić polityki inkluzyjne, szkolenia oraz promować dialog międzykulturowy, by skutecznie wspierać rosnącą różnorodność i tworzyć otwarte środowisko akademickie.

Wśród nowych studentów migrantów również rośnie liczba osób przybywających z krajów muzułmańskich, choć ten przyrost jest zdecydowanie niższy. Według danych z roku 2022 wśród studentów pochodzących z krajów muzułmańskich dominują osoby z Turcji (2419), Uzbekistanu (2149), Nigerii (2091), Azerbejdżanu (1723), Kazachstanu (1710), Arabii Saudyjskiej (377), Maroka (346), Tadżykistanu (343), Iranu (334), Iraku (321), Egiptu (300), Pakistanu (282), Zjednoczonych Emiratów Arabskich (269) i Bangladeszu (200). W zestawieniu brak studentów np. z Indonezji, ponieważ ich liczba nie przekracza 200 osób studiujących w Polsce. Studenci ci rozpoczęli studia na wszystkich trzech stopniach, na uczelniach państwowych i prywatnych (Buczek, 2022). Brak niestety dokładnych danych z podziałem na uczelnie czy nawet miasta, do których dotarli studenci przyjeżdżający z krajów muzułmańskich. Z wyjątkiem wydziałów medycznych, technicznych oraz uczelni o wysokim stopniu umiędzynarodowienia studenci pochodzący z krajów islamskich stanowią w Polsce niewielką grupę, a ich obecność często pozostaje niezauważona – zarówno pod względem liczby, jak i widoczności kulturowej czy religijnej. Nierzadko rezygnują oni z otwartego manifestowania

swojej tożsamości, co może być efektem niedostosowania infrastruktury uczelni do potrzeb religijnych oraz obaw przed stygmatyzacją. Jak wskazują badania i raporty, studenci ci rzadko artykułują swoje potrzeby wyznaniowe (Forum Akademickie, 2024; Górak-Sosnowska i Odrowąż-Coates, 2023; Trojan, 2019).

GRANICE SPOŁECZNE I MIĘDZYKULTUROWE RELACJE W ŚRODOWISKU AKADEMICKIM

Zgodnie z koncepcją społecznych granic, które w europejskim kontekście wyraźnie oddzielają społeczność muzułmańską od innych grup religijnych (Alba, 2005; Foner i Alba, 2008), można przypuszczać, że struktura religijna grupy rówieśniczej nie stanowi kluczowego czynnika w kształtowaniu preferencji nastolatków dotyczących wyboru przyjaciół. Jeśli takie granice rzeczywiście są obecne na poziomie ogólnospołecznym, ich wpływ powinien przejawiać się jednolicie w różnych środowiskach lokalnych. W rezultacie można oczekiwać, że odsetek uczniów lub studentów muzułmanów w danej grupie nie będzie miał istotnego wpływu na wzorce zawierania przyjaźni. Podstawą tego założenia jest przekonanie, że normy i wartości dominujące w społeczeństwie kształtują sposób postrzegania innych grup religijnych. W kontekście europejskim, gdzie muzułmanie często są identyfikowani jako inni, granice te mogą być szczególnie wyraźne. Młodzież dorastająca w takim środowisku może internalizować te normy, co prowadzi do homogenizacji preferencji przyjaźni, niezależnie od tego, czy w swym otoczeniu mają osoby wyznające inne religie, czy nie. Badania nad interakcjami międzygrupowymi wykazują, że nastolatki i młodzi dorośli często poszukują akceptacji w ramach grupy rówieśniczej, co może skutkować unikaniem przyjaźni z osobami postrzeganymi jako obce lub różne. W konsekwencji, gdy granica między muzułmanami a nie-muzułmanami jest wyraźna, studenci mogą być mniej skłonni do nawiązywania relacji z przedstawicielami grupy postrzeganej jako odmienna, niezależnie od osobistych przekonań czy wartości. Badania takie prowadzone są głównie w społeczeństwach, gdzie mniejszość muzułmańska jest pod względem ilościowym znacznie bardziej widoczna niż w społeczeństwie polskim, ich wyników nie da się zatem bezpośrednio przenieść na grunt polski.

Warto jednak podkreślić, że kontekst lokalny wpływa na dynamikę tych interakcji. W miejscach, gdzie muzułmanie stanowią znaczącą część populacji, młodzież ma więcej okazji do kontaktu, co może sprzyjać większej akceptacji i nawiązywaniu przyjaźni. Natomiast w środowiskach o niskim odsetku muzułmanów granice te mogą być bardziej wyraźne, co z kolei przyczynia się do większej segregacji społecznej (Ager i Strang, 2004; Cesari, 2007; Foner i Alba, 2008; Pettigrew i Tropp, 2006; Triandafyllidou i Gropas, 2014). Jak wspomniano powyżej, w wielu krajach europejskich rozróżnienie między muzułmanami a nie-muzułmanami stanowi istotną symboliczną i relacyjną granicę na poziomie całego społeczeństwa (Drouhot i Nee, 2019; Foner i Alba, 2008).

Chociaż religia nie odgrywa już znaczącej roli w życiu wielu młodych Europejczyków (Jacob i Kalter, 2013; Pew Research Center, 2022), nadal jest głównym źródłem tożsamości społecznej młodych muzułmanów (Ragab, 2022; Voas i Fleischmann, 2012). Tożsamość religijna młodych muzułmanów stanowi zatem istotny wyznacznik różnic w interakcjach

społecznych z przyjaciółmi (Leszczensky, 2022; Phalet i in., 2018). W wielu społeczeństwach europejskich muzułmanie nadal borykają się z różnymi problemami i odrzuceniem społecznym (Foner i Alba, 2008; Ribberink i in., 2017). Przyjaźnie między muzułmanami i nie-muzułmanami są ważne, ponieważ mogą pomóc w zmniejszeniu dyskryminacji pozagrupowej i poprawie postaw międzygrupowych (Pettigrew i Tropp, 2006).

WPŁYW SIECI SPOŁECZNYCH STUDENTÓW MIGRANTÓW NA INTEGRACJĘ SPOŁECZNO-AKADEMICKĄ

Sieć społeczna studentów migrantów jest złożonym i wieloaspektowym zjawiskiem, które znacząco wpływa na ich doświadczenia edukacyjne i ogólny dobrostan. Zrozumienie dynamiki tych sieci ma kluczowe znaczenie dla wspierania skutecznych strategii integracji i poprawy wyników edukacyjnych. Niniejsza synteza opiera się na różnych badaniach w celu ukazania roli sieci społecznych w życiu studentów migrantów, koncentrując się na ich tworzeniu, funkcjach i konsekwencjach dla integracji akademickiej i społecznej.

Jednym z istotnych aspektów tworzenia przyjaźni wśród studentów muzułmańskich jest rola kapitału społecznego, obejmującego sieci i relacje ułatwiające współpracę oraz wzajemne wsparcie. Ma on szczególne znaczenie dla studentów w środowiskach wielokulturowych, ponieważ wspiera ich w adaptacji do nowych norm społecznych, budowaniu relacji i przeciwdziałaniu wykluczeniu. W odróżnieniu od środowisk jednorodnych pod względem kultury, gdzie normy są z góry znane, w warunkach różnorodności sieci społeczne pełnią funkcję pomostu – umożliwiają dostęp do informacji, wsparcia emocjonalnego i akademickiego oraz zwiększają poczucie przynależności. Dla studentów z mniejszości religijnych czy etnicznych kapitał społeczny może być kluczowym czynnikiem sprzyjającym integracji i ograniczającym ryzyko marginalizacji (Koenig, 2023).

Wielu studentom z krajów muzułmańskich brakuje wiedzy na temat instytucji edukacyjnych spoza tradycji islamskiej oraz norm kulturowych, co znacząco utrudnia nawiązywanie relacji z rówieśnikami z różnych środowisk. Taka luka w rozumieniu często prowadzi do poczucia izolacji oraz utrudnia budowanie przyjaźni poza najbliższą społecznością. Ponadto proces dostosowania społeczno-kulturowego, któremu poddają się muzułmańscy studenci, jest kluczowy dla ich skutecznej integracji. Aghbas i Kasmani (2024) podkreślają, że studenci przenoszący się do krajów niemuzułmańskich często doświadczają znaczących zmian w swoim podejściu behawioralnym i poznawczym do interakcji społecznych. Proces ten jest niezbędny do budowania relacji z lokalnymi studentami oraz przełamywania barier kulturowych. Warto jednak zauważyć, że inicjatywy uczelniane wspierające ten proces są nieliczne – poza organizacjami powiązаныmi z programem Erasmus w krakowskich uczelniach niewiele się dzieje w tym zakresie.

Studenci migranci często polegają na etnicznych sieciach społecznych, które zapewniają niezbędne wsparcie podczas ich przejścia do nowego środowiska edukacyjnego. Sieci te ułatwiają dostęp do informacji o lokalnych usługach, wsparciu emocjonalnym i możliwościach zatrudnienia, które są kluczowe na początkowych etapach migracji (Sime i Fox, 2014). Takie sieci nie tylko pomagają migrującym studentom poruszać się w nowym otoczeniu,

ale także odgrywają istotną rolę w ich psychologicznym dostosowaniu. Na przykład przyjaźnie z rówieśnikami z podobnych środowisk mogą złagodzić poczucie izolacji i samotności, wspierając poczucie przynależności, które ma kluczowe znaczenie dla sukcesu akademickiego (Chen i in., 2014; Sime i Fox, 2014). Emocjonalne i praktyczne wsparcie pochodzące z tych sieci może znacząco wpłynąć na odporność akademicką studentów pochodzących z zagranicy, umożliwiając im radzenie sobie z wyzwaniami, przed którymi stają (Putri i Nursanti, 2020). Integracja z systemem edukacji jest dla nich jednak często utrudniona przez różne bariery, w tym biegłość językową i różnice kulturowe. Do podobnych wniosków dochodzą badacze analizujący doświadczenia zagranicznych pracowników naukowych w Polsce, którzy wskazują na szereg barier utrudniających ich integrację z systemem edukacji. Do najważniejszych należą: brak biegłości w języku polskim, różnice kulturowe, ograniczony dostęp do informacji (np. informacji o procedurach akademickich i administracyjnych), problemy administracyjno-prawne oraz niedostateczne wsparcie instytucjonalne czy ograniczone finansowanie badań (Bielska i in., 2021; Kurek-Ochmańska i Łuczaj, 2021; Łuczaj, 2020; Łuczaj i in., 2020).

Bariery językowe mogą poważnie ograniczyć postępy uczniów w nauce i uczestnictwo w życiu społecznym, powodując ich marginalizację w środowisku akademickim (Zoe i Magdalini, 2024). Marginalizacja ta może prowadzić do niższych osiągnięć akademickich i poczucia niewidzialności wśród studentów, co dodatkowo zaostrza ich wyzwania związane z adaptacją do nowego kontekstu edukacyjnego (Lu i Zhou, 2013; Zoe i Magdalini, 2024). Brak ukierunkowanych środków wsparcia zarówno na poziomie państwowym, jak i szkolnym może utrzymywać te kwestie, podkreślając zastosowania kompleksowych polityk, które zaspokajają wyjątkowe potrzeby studentów pochodzących z innych krajów (Izquierdo i Darmody, 2017). Doświadczenia edukacyjne takich studentów są również kształtowane przez ich pochodzenie społeczno-ekonomiczne. Badania wykazały, że dzieci migrantów o niższym statusie społeczno-ekonomicznym często stają przed większymi wyzwaniami edukacyjnymi w porównaniu ze swoimi rówieśnikami z bardziej zamożnych środowisk (Zhong, 2022). Konsekwencje statusu społeczno-ekonomicznego wykraczają poza wyniki w nauce; wpływają również na integrację społeczną i zdrowie psychiczne uczniów, ponieważ osoby ze środowisk defaworyzowanych mogą doświadczać wyższego poziomu lęku i samotności (Chen i in., 2014; Lu i Zhou, 2013).

Wzajemne oddziaływanie między tożsamością społeczną a sieciami wsparcia ma kluczowe znaczenie, ponieważ studenci, którzy silnie identyfikują się ze swoją grupą migrantów, częściej szukają i otrzymują pomoc od swoich rówieśników, wspierając poczucie wspólnoty i przynależności (Xiong i in., 2021). Oprócz wsparcia rówieśników rola nauczycieli akademickich i szerszej społeczności ma ogromne znaczenie w ułatwianiu integracji. Podsumowując, sieci społeczne studentów, którzy wybrali studia w innym państwie, odgrywają kluczową rolę w ich doświadczeniach edukacyjnych i ogólnym samopoczuciu. Sieci te zapewniają niezbędne wsparcie, które może zwiększyć szanse na sukces akademicki i ułatwić integrację społeczną. Jednak bariery, takie jak znajomość języka, status społeczno-ekonomiczny mogą utrudniać rozwój tych sieci i negatywnie wpływać na wyniki edukacyjne. Sprostanie tym wyzwaniom wymaga wielopłaszczyznowego podejścia, które obejmuje ukierunkowane środki wsparcia, zaangażowanie społeczności i praktyki edukacyjne

reagujące na kulturę. Wspierając środowiska integracyjne i uznając wyjątkowe potrzeby studentów migrantów, nauczyciele i decydenci mogą znacznie poprawić ich doświadczenia integracyjne i sukcesy akademickie.

METODOLOGIA BADAŃ

W ramach przeprowadzonych badań zastosowano technikę wywiadu pogłębionego. Wywiady te pozwoliły na uzyskanie szczegółowych informacji dotyczących doświadczeń, opinii oraz spostrzeżeń uczestników badania, umożliwiając jednocześnie eksplorację ich subiektywnej percepcji badanego zagadnienia. Badania obejmowały 14 wywiadów pogłębionych, których uczestnicy zostali wybrani metodą doboru celowego na zasadzie kuli śniegowej. Kryteria włączenia do próby badawczej obejmowały:

1. Identyfikowanie się jako muzułmanin/-ka.
2. Pochodzenie z kraju, w którym dominuje islam.
3. Zamieszkiwanie w Krakowie przez co najmniej trzy miesiące przed badaniem.
4. Status studenta jednej z krakowskich uczelni wyższych – studenta studiów pierwszego, drugiego lub trzeciego stopnia.

Zastosowanie techniki kuli śniegowej polegało na początkowym wyborze kilku badanych, którzy następnie polecali kolejne osoby spełniające kryteria badawcze. Taki sposób rekrutacji umożliwia dotarcie do osób trudno dostępnych oraz zwiększa poziom zaufania wobec badacza, co w przypadku analizowanych badań było niezwykle istotne. W badanej próbie znalazło się 10 mężczyzn i 4 kobiety, pochodzących z Turcji, Indonezji, Egiptu, Maroka, Pakistanu oraz Jordanii. Okres pobytu respondentów w Polsce wahał się od 10 miesięcy do 7 lat, przy czym największa grupa mieszkała w kraju przez 2 lata. Studenci byli związani z różnymi instytucjami akademickimi, w tym z Akademią Górniczo-Hutniczą (AGH), Uniwersytetem Jagiellońskim (UJ), Akademią Ekonomiczną (AE), Wyższą Szkołą Biznesu (WSB), Uniwersytetem Andrzeja Frycza Modrzewskiego (UAFM) oraz Polską Akademią Nauk (PAN). Niektórzy badani byli studentami studiów licencjackich bądź magisterskich, inni natomiast przygotowywali doktorat.

Każdy wywiad trwał średnio 1,5 godziny i był realizowany w warunkach dogodnych dla uczestnika, najczęściej na terenie uczelni. Rozmowy oparte były na częściowo ustrukturyzowanym scenariuszu wywiadu, który zawierał otwarte pytania umożliwiające swobodną ekspresję uczestników (Koc-Michalska i Rycłowska, 2012). Wszystkie wywiady zostały nagrane (za zgodą uczestników) i poddane transkrypcji. Do analizy treści wykorzystano metody kodowania tematycznego, co pozwoliło na identyfikację głównych wzorców i kategorii pojawiających się w narracjach badanych (Niedbalski, 2014). Przy analizie uwzględniono również kontekst kulturowy i społeczny badanej grupy. Badania przeprowadzono zgodnie z zasadami etyki badań naukowych (Ciuk i Latusek-Jurczak, 2012). Każdy uczestnik wyraził świadomą zgodę na udział w badaniu, a jego dane zostały zanonimizowane. Respondenci mieli prawo do rezygnacji na każdym etapie badania.

DYNAMIKA RELACJI

W analizie możliwości nawiązywania znajomości, przyjaźni oraz relacji romantycznych przez studentów pochodzących z krajów muzułmańskich, którzy przyjechali do Polski, szczególną uwagę poświęcono temporalnemu wymiarowi tych relacji. W badanej grupie znaleźli się zarówno studenci przebywający w Polsce krócej niż rok, jak i osoby zamieszkujące tu od kilku lat. Celem było zidentyfikowanie różnic w doświadczeniach społecznych w zależności od długości pobytu w kraju. Analizie poddano m.in. to, czy osoby z dłuższym stażem migracyjnym dysponują gęstsza siecią społeczną, czy charakteryzują się większą liczbą bliskich relacji oraz szerszym kręgiem znajomych. W tym kontekście ważna była również skala obecności Polaków i Polek w otoczeniu badanych studentów. Badano także, na ile istotną rolę w ich kontaktach interpersonalnych odgrywa meczet jako instytucja pośrednicząca. Istotnym aspektem było również ustalenie, czy wraz z upływem czasu studenci ci stają się aktywnymi uczestnikami procesu integracyjnego, pełniąc rolę pośredników wprowadzających nowo przybyłych w istniejące już struktury społeczne.

Niewielu z badanych przyznaje, że ich relacje społeczne podczas pobytu w Krakowie zmieniły się znacząco. Było tak nawet w przypadku studentów z najdłuższym stażem w Polsce. Ci badani, którzy zwracają uwagę na zmianę w czasie, zazwyczaj koncentrują się na fakcie, iż ich bliskie osoby wróciły z programów wymiany, które realizowały w Krakowie. Większość badanych podkreśla, że bardzo trudno nawiązać przyjaźnie lub relacje romantyczne z Polakami i Polkami. Ci, którzy przyznają, że mają w swoim bliskim otoczeniu Polaka lub Polkę, zazwyczaj podkreślają, iż jest to jedynie jedna osoba, zatem nie wpływa to na strukturę sieci społecznych, w jakich funkcjonują badani studenci i studentki. Wśród trudności w nawiązywaniu bliskich relacji z Polakami najczęściej podkreślane są problemy, które obejmują różnice kulturowe, bariery językowe i istniejące wcześniej kręgi społeczne polskiej społeczności. Opisując próby nawiązania kontaktu z mieszkańcami Krakowa, jeden z badanych przyznał, że „trudno jest zaprzyjaźnić się z Polakami tutaj... Polacy niechętnie nawiązują znajomości z obcokrajowcami” (wywiad 12), inny dodał, iż „istnieje dystans między ludźmi... Nawet z kolegami interakcje pozostają formalne” (wywiad 1).

Badani najczęściej podkreślają, że wiele czynników przyczynia się do tych wyzwań. Polskie normy społeczne i zwyczaje różnią się od tych panujących w krajach muzułmańskich, co utrudnia obcokrajowcom poruszanie się w sytuacjach społecznych. Badani przyznają, że nie zawsze rozumieją pewne zachowania, a ich intencja nie jest dobrze odczytywana. Najczęściej wskazywaną przeszkodą w nawiązaniu znajomości i bliższej relacji jest bariera językowa. Jak podkreślają badani studenci, wielu Polaków komunikuje się głównie w swoim ojczystym języku, co ogranicza głębokie zaangażowanie tych, którzy nie mówią płynnie po polsku. Może to budzić pewne zdziwienie, gdyż badanymi byli studenci, którzy funkcjonują w środowisku studenckim, ludzi młodych, a zatem zaznajomionych z językiem angielskim. Jedna z badanych podkreślała: „w laboratorium wszyscy moi znajomi są Polakami, ale nie mogę powiedzieć, że mam z nimi dobre relacje. Zazwyczaj mówią po polsku, a ja jestem ciągle pomijana w rozmowach. Próbowalam wyjaśnić to mojemu promotorowi, ponieważ naprawdę mnie to niepokoiło. Czułam, że to dla mnie rodzaj braku szacunku. Zaczęłam się tym zbytnio nie przejmować. Później dowiedziałam się od znajomych, że oni również borykają

się z tymi samymi problemami” (wywiad 14). Nie tylko kwestie językowe wydają się problemem. Również fakt, że polscy studenci mają już ugruntowane kręgi społeczne, trwałe sieci przyjaźni i koleżeństwa, co pozostawia niewiele miejsca na nowe relacje z obcokrajowcami. Badani często podkreślali swoje poczucie, że jest to wynik braku zainteresowania nimi jako potencjalnymi kolegami czy koleżankami, a nie wrogości.

Analizując kontakty społeczne studentów z krajów muzułmańskich, którzy przybyli na studia do Krakowa, łatwo zauważyć, że polegają oni przede wszystkim na swoich diasporach, na społeczności muzułmańskiej i na innych obcokrajowcach. Ze względu na wyzwania związane z lokalną integracją wielu muzułmanów w Krakowie ma tendencję do nawiązywania przyjaźni przede wszystkim z osobami z ich kraju pochodzenia, z innymi obcokrajowcami lub z członkami społeczności muzułmańskiej. Podobne sformułowania pojawiają się w bardzo dużej części wywiadów, zatem można przedstawić kilka charakterystycznych stwierdzeń badanych: „Większość moich przyjaciół to muzułmanie i mogę powiedzieć, że religia wpływa na moje relacje” (wywiad 7); „Spędzam czas z przyjaciółmi z mojego kraju, świata arabskiego itp. Chodzimy na karaoke, do barów i pijemy razem kawę”, „Czasami chodzę do centrum islamskiego; mam tam wielu przyjaciół”. Badani, proszeni o uszczegółowienie kluczowych powodów takich preferencji, wskazują na wspólne wartości kulturowe i religijne, wielu respondentów czuje się bardziej komfortowo z ludźmi, którzy rozumieją ich pochodzenie kulturowe i religijne. Dodatkowo zwracają uwagę na systemy wsparcia. Społeczności muzułmańskie i międzynarodowe grupy studenckie zapewniają im wsparcie emocjonalne i społeczne, zmniejszając poczucie izolacji. Co nie mniej ważne, podkreślają, że komunikacja oraz współpraca z ludźmi, którzy mówią tym samym językiem lub mają podobne doświadczenia, są łatwiejsze, co wpływa na nawiązywanie głębszych relacji. Zatem wspomniane preferencje w zakresie kontaktów społecznych można interpretować jako aktywne strategie zachowania tożsamości i ochrony własnego dobrostanu psychicznego w obliczu społecznego wykluczenia.

Dodatkowo należy zauważyć, że centrum kultury islamskiej stanowi dla części studentów mieszkających w Krakowie ważny ośrodek społeczny. Wielu respondentów wspomniało o nim jako miejscu, w którym spotykają się z przyjaciółmi, angażują się w działania społeczne i utrzymują swoją tożsamość religijną. Ogólnie rzecz ujmując, integracja społeczna pozostaje wyzwaniem dla wielu muzułmanów w Krakowie, co prowadzi ich do szukania kontaktów głównie w znanych kręgach kulturowych i religijnych. Jednak niektórzy nadal próbują nawiązać kontakt z mieszkańcami przez zorganizowane działania, takie jak wymiana językowa i programy kulturalne, chociaż długoterminowe przyjaźnie wydają się rzadkością.

RELIGIA I ZWIĄZKI ROMANTYCZNE

Badając relacje społeczne studentów, zwrócono również uwagę na związki romantyczne. Istotną kwestią jest wpływ wyznawanej religii na możliwość wejścia badanych w relacje romantyczne. Dla części badanych jest ona wyznacznikiem potencjalnego związku i odgrywa kluczową rolę w ich romantycznych relacjach, kształtując ich podejście do randek i małżeństwa. Islam zakłada, iż mężczyzna może poślubić wyznawczynię innej religii monoteistycznej,

natomiast kobieta musi związać się z muzułmaninem. Zatem ta różnica wpływa na deklaracje części osób, dla których kwestie są istotne i, co zrozumiałe, częściej kobiety podkreślają, że związek z wyznawcą innej religii jest niemożliwy. Dopytywane kobiety wyobrażają sobie związek z Polakiem, pod warunkiem, iż jest on lub zostałby muzułmaninem. Wśród kobiet przeważały opinie nawiązujące do słów jednej z badanych: „z religijnego punktu widzenia zasady są jasne; związek musi być formalny” (wywiad 7) lub „ważne jest, aby osoba, z którą się spotykam, była muzułmaninem... Nawet jeśli nie jest, może się później nawrócić”. Z kolei jeden z badanych, dla którego kwestie wyznawanej religii nie były tak istotne przy wyborze partnerki, zwracał uwagę, iż „niektórzy z moich muzułmańskich przyjaciół, którzy mają chrześcijańskie dziewczyny, mają problemy ze swoimi rodzinami, gdy planują się pobrać”. Zatem można zauważyć, że dla wielu badanych przekonania religijne ustanawiają jasne wytyczne dotyczące związków, podkreślając zaangażowanie i formalność, a randki są postrzegane jako krok w kierunku małżeństwa.

Badani zaznaczają również, że ich rodziny często oczekują, iż małżeństwo zostanie zawarte w obrębie wiary muzułmańskiej, co stanowi istotne wyzwanie w przypadku związków międzywyznaniowych. Utrudnia to randkowanie z osobami spoza islamu, choć – jak zaznaczają zwłaszcza kobiety – możliwa jest konwersja religijna partnera. Niektórzy badani prezentują bardziej świeckie podejście do relacji romantycznych, wskazując, że religia nie odgrywa dla nich kluczowej roli przy wyborze partnera. Pojawiają się stwierdzenia wprost, iż „...dla mnie religia i kultura nie są ważne dla randek lub małżeństwa” (wywiad 3), co pokazuje pewną różnorodność perspektyw.

BARIERY KULTUROWE I WYZWANIA NA UNIWERSYTECIE

Badani studenci zostali poproszeni o scharakteryzowanie współpracy z kolegami i koleżankami z uczelni, zarówno podczas zajęć akademickich, jak i realizacji projektów. Kilku respondentów wyraziło poczucie wykluczenia w środowisku akademickim, co często wynikało z barier językowych lub różnic kulturowych. Problem ten najczęściej dotyczył studentów, którzy musieli współpracować z innymi, na przykład podczas realizacji projektów naukowych w ramach studiów doktoranckich.

Analiza wywiadów pokazuje, że związane jest to z kilkoma kwestiami. Przede wszystkim środowisko pracy i studiowania jest wykluczające językowo, a Polscy koledzy często komunikują się w swoim ojczystym języku, co utrudnia uczestnictwo osobom niemówiącym po polsku. Dodatkowo można zauważyć ograniczoną świadomość kulturową i brak wrażliwości na potrzeby kulturowe studentów pochodzących z innych kręgów kulturowych, w tym muzułmańskich. Problemem staje się poczucie wyobcowania, gdyż połączenie barier językowych i wykluczenia społecznego powoduje stres emocjonalny i brak zaangażowania u studentów pochodzących z krajów muzułmańskich. Część badanych stara się przezwyciężyć te trudności, podejmując bezpośrednie próby nawiązywania kontaktu z kolegami oraz angażując się w zorganizowane inicjatywy na uczelni, jednak efekty tych działań są niejednoznaczne. W ramach analizy możliwości nawiązywania relacji społecznych przez studentów

pochodzących z krajów muzułmańskich, którzy podjęli studia w Polsce, uwzględniono dwa czynniki różnicujące: płeć oraz poziom kształcenia. Badanie miało na celu określenie, czy kobiety z tej grupy migranckiej są w większym stopniu narażone na doświadczenia wykluczenia społecznego, czy też przeciwnie – wykazują większą skuteczność w budowaniu sieci kontaktów. Równolegle analizowano, czy trudności napotymane przez doktorantów różnią się istotnie od tych, których doświadczają studenci studiów licencjackich. Uzyskane dane nie potwierdziły jednak znaczących różnic w zakresie deklarowanych doświadczeń społecznych ani ze względu na płeć, ani typ podejmowanych studiów, co sugeruje relatywną jednolitość w odbiorze i ocenie możliwości integracyjnych w badanej grupie.

OCZEKIWANIA A RZECZYWISTOŚĆ ŻYCIA SPOŁECZNEGO W KRAKOWIE

Wywiady ze studentami pochodzącymi z krajów muzułmańskich poruszały również temat ich oczekiwań wobec relacji społecznych w Polsce – badano, na ile byli świadomi obowiązujących tu norm społecznych oraz jak wyobrażali sobie swoje codzienne życie po przyjeździe. Niektórzy respondenci mieli duże nadzieje na integrację społeczną przed przyjazdem na studia do Krakowa, jednak później doświadczyli rozczarowania.

Jak przyznaje jednak większość badanych, mieli oni niewielkie wyobrażenia na temat Polski, nie znali szczegółów lokalnego życia społecznego. Badani podkreślają, że zakładali jednolitość Europy czy Unii Europejskiej, nie widząc różnic między pozostałymi krajami a Polską. Wśród wypowiedzi badanych pojawiają się stwierdzenia, które dobrze oddają ich doświadczenia i rozczarowania związane z życiem społecznym w Polsce, na przykład: „przed przyjazdem tutaj myślałem, że będę miał wielu przyjaciół, ale teraz spędzam czas głównie z ludźmi z mojego kraju” (wywiad 13), „nie miałem dużych oczekiwań co do interakcji społecznych przed przyjazdem tutaj i okazało się, że były one trafne. Większość moich relacji jest z innymi obcokrajowcami”. W opinii badanych kontrast między oczekiwaniami a rzeczywistością wynika najczęściej z uprzedzeń dotyczących międzynarodowych przyjaźni, wielu badanych wierzyło, że studiowanie lub praca za granicą naturalnie doprowadzi do różnorodnych przyjaźni.

Badani zwracają również uwagę na bariery strukturalne. Na uczelniach występują jedynie ograniczone programy integracji społecznej, a silne lokalne więzi społeczne utrudniają obcokrajowcom wejście w polskie kręgi społeczne. Patrząc na wybrane strategie adaptacji społecznej, można zauważyć, że niektórzy respondenci dostosowali swoje oczekiwania i znaleźli komfort w mniejszych, znajomych grupach społecznych, zamiast wymuszać integrację z miejscowymi. Niniejsza analiza jakościowa danych pochodzących z wywiadów pokazuje złożoność integracji społecznej studentów przyjeżdżających na studia do Krakowa z krajów muzułmańskich. Podczas gdy niektórym osobom udało się zbudować relacje z miejscowymi, wiele z nich stoi przed wyzwaniem związanym z różnicami kulturowymi, barierami językowymi i wyspiarskim charakterem polskich kręgów społecznych. Przekonania religijne również odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu przyjaźni i związków romantycznych.

Zrozumienie tych czynników może pomóc w opracowaniu strategii wspierania lepszej integracji międzykulturowej i integracji w Polsce.

PODSUMOWANIE

Badanie dotyczące doświadczeń muzułmańskich studentów w Krakowie wykazało, że ich integracja z lokalnym społeczeństwem napotyka liczne bariery kulturowe, językowe oraz strukturalne. Studenci ci w większości opierają swoje relacje społeczne na sieciach etnicznych i religijnych, co wynika zarówno z preferencji kulturowych, jak i z ograniczonych możliwości nawiązywania przyjaźni z polskimi studentami. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na zamknięte sieci społeczne, przez co muzułmańscy studenci rzadko nawiązują bliskie relacje z Polakami, co wynika z odmiennych norm społecznych, trudności językowych oraz istniejących kręgów towarzyskich wśród lokalnych studentów.

Mimo że wielu studentów posługuje się językiem angielskim, w środowisku akademickim dominuje język polski, co ogranicza ich udział w życiu społecznym i naukowym. Ponadto różnice w zwyczajach i sposobach komunikacji utrudniają wzajemne zrozumienie. Takie trudności napotykają nie tylko studiujący w Polsce studenci, ale jak pokazują badania – również pracujący tu naukowcy.

Analiza doświadczeń naukowców migrujących do polskich uczelni ukazuje, że choć początkowy entuzjazm związany z nowymi możliwościami badawczymi jest wysoki, szybko ustępuje miejsca szeregowi barier utrudniających pełną integrację i efektywność pracy. Przede wszystkim deficyty językowe, ale także biurokratyczne procedury związane z legalizacją pobytu i zatrudnieniem, obejmujące długie oczekiwanie w kolejkach, wieloetapowe tłumaczenia dokumentów oraz skomplikowane wnioski o pozwolenia, znacznie wydłużają proces adaptacyjny badaczy i utrudniają konsolidację życia rodzinnego. Podobnie jak studenci, migrujący naukowcy również napotykać zjawiska dyskryminacji i ksenofobii. Pomimo istnienia formalnych struktur wsparcia wewnątrz uczelni większość badanych sygnalizuje deficyt sieci wsparcia społecznego poza środowiskiem akademickim, co skutkuje izolacją i trudnościami w nawiązywaniu wielowymiarowych relacji zawodowych oraz osobistych.

Proces adaptacji dodatkowo komplikuje szok kulturowy – przedstawiany jako zderzenie z nieoczywistymi normami społecznymi i specyfiką pracy naukowej w polskim kontekście (Łuczaj i in., 2020). Niebagatelną rolę w relacjach międzyludzkich odgrywa również religia, a tożsamość religijna silnie wpływa na życie towarzyskie i romantyczne studentów. Kobiety częściej niż mężczyźni deklarują konieczność wyboru partnera tej samej wiary, a brak możliwości znalezienia odpowiedniego partnera w Polsce prowadzi do utrzymania tradycyjnych norm kulturowych.

Kolejną kwestią wartą podkreślenia jest izolacja i brak instytucjonalnych działań integracyjnych, na wielu uczelniach nie ma systemowych rozwiązań wspierających integrację, takich jak programy wymiany kulturowej czy inicjatywy ułatwiające kontakt między studentami międzynarodowymi a lokalnymi, pogłębia poczucie wyobcowania muzułmańskich studentów. W obliczu trudności integracyjnych studenci znajdują oparcie w społecznościach muzułmańskich i międzynarodowych grupach studenckich, które zapewniają im wsparcie

emocjonalne i praktyczne w codziennym funkcjonowaniu, zatem znaczenia nabierają sieci etniczne i religijne. Jak pokazują badania, silne utożsamienie się z własną grupą migrancką sprzyja korzystaniu z pomocy oferowanej przez jej członków, co nie tylko zaspokaja potrzeby wsparcia, lecz także umacnia poczucie przynależności i bezpieczeństwa w nowym środowisku (Xiong i in., 2021). Zatem należy podkreślić, że proces integracji muzułmańskich studentów w Krakowie jest skomplikowany i zależny od wielu czynników. Chociaż niektórym studentom udaje się nawiązać relacje z Polakami i Polkami, to większość z nich doświadcza trudności wynikających z barier kulturowych i społecznych. Wyniki badań sugerują potrzebę wprowadzenia działań wspierających integrację, które mogłyby ułatwić wzajemne zrozumienie i budowanie relacji między studentami różnych narodowości.

BIBLIOGRAFIA

- Ager, A., Strang, A. (2004). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 17, 2, 223–247. <https://doi.org/10.1093/jrs/17.2.166>
- Barzykowski, K., Majda, A., Przyłęcki, P., Szkup, M. (2019). The Cross-Cultural Competence Inventory: Validity and psychometric properties of the Polish adaptation. *PLoS ONE*, 14, 3, e0212730. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0212730>
- Bielska, B., Kurek-Ochmańska, O., Łuczaj, K. (2021). Jak badać wysoko wykwalifikowanych migrantów? Praktyczne wskazówki metodologiczne. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 47, 1, 125–148.
- Buczek, J. (2022). *Raport: cudzoziemcy studenci i pracownicy polskich uczelni w roku akademickim 2021/2022*. Pobrano z: https://nawa.gov.pl/images/Badania-i-analizy/CUDZOZIEMCY_STUDENCI_PRACOWNICY_2021-22.pdf [1.04.2025].
- Bulandra, A., Kościółek, J., Majcher-Legawiec, U., Pamuła-Behrens, M., Szymańska, M. (2019). *Charakterystyka wielokulturowego środowiska edukacyjnego w Krakowie w świetle procesów integracji*, Kraków: OWiM.
- Cesari, J. (2007). *When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and in the United States*. Palgrave Macmillan.
- Chen, L., Su, S., Li, X., Tam, C., Lin, D. (2014). Perceived discrimination, schooling arrangements, and psychological adjustments of rural-to-urban migrant children in Beijing, China. *Health Psychology and Behavioral Medicine*, 2, 1, 713–722. <https://doi.org/10.1080/21642850.2014.919865>
- Ciuk, S., & Latusek-Jurczak, D. (2012). Etyka w badaniach jakościowych. W D. Jemielniak (Red.), *Badania jakościowe. Tom 1: Podejścia i teorie* (s. 43–66). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Carol, S. (2013). Inter-marriage Attitudes among Minority and Majority Groups in Western Europe. The Role of Attachment to the Religious In-group. *International Migration*, 51, 3, Special Issue: *Incorporating Faith. Religion and Immigrant Incorporation in the West*, 67–83.
- Foner, N., Alba, R. (2008). *Strangers No More: Immigration and the Challenges of Integration in North America and Western Europe*. Princeton University Press.

- Forum Akademickie. (2024). *Ponad 107 tys. studentów zagranicznych w Polsce*. Pobrano z: <https://forumakademickie.pl/zycie-akademickie/ponad-107-tys-studentow-zagranicznych-w-polsce/>
- Froehlich, L., Martiny, S., Deaux, K., Mok, S. (2016). "It's their responsibility, not ours." *Social Psychology*, 47, 2, 74–86. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000260>
- Górak-Sosnowska, K. (2006). *Platoniczna islamofobia?*. Pobrano z: Portal Spraw Zagranicznych, <https://psz.pl/tekst-archiwalny/platoniczna-islamofobia> [9.05.2025].
- Górak-Sosnowska, K., Odrowąż-Coates, A. (2023). Strategies of teachers towards Muslim students in Polish schools. *Studia z Teorii Wychowania*, 14, 3(44), 115–123. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.9199>
- Górak-Sosnowska, K., Jastrzębska, E. (2024). Uwarunkowania instytucjonalne i normatywne tworzenia pokoi do modlitwy dla muzułmanów na polskich uczelniach. *Forum Teologiczne*, 25, 215–231. <https://doi.org/10.31648/ft.9601>
- Izquierdo, R., Darmody, M. (2017). Policy and practice in language support for newly arrived migrant children in Ireland and Spain. *British Journal of Educational Studies*, 67, 1, 41–57. <https://doi.org/10.1080/00071005.2017.1417973>
- Koc-Michalska, K., Rycłowska, A. (2012). Wywiad pogłębiony. W: D. Jemielniak (Red.), *Badania jakościowe. Tom 2: Metody i narzędzia* (s. 77–96). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Koenig, M. (2023). Religious Diversity, Islam, and Integration in Western Europe – Dissecting Symbolic, Social, and Institutional Boundary Dynamics. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 75(Suppl 1), 121–147. <https://doi.org/10.1007/s11577-023-00911-5>
- Kresy.pl. (2024). *Toruń: Muzułmańscy studenci chcą, żeby uczelnia zapewniła im przerwy na modlitwę*. Pobrano z: <https://kresy.pl/wydarzenia/torun-muzulmanscy-studenci-chca-zeby-uczelnia-zapewnila-im-przerwy-na-modlitwe/> [1.04.2025].
- Kurek-Ochmańska, O., Łuczaj, K. (2021). 'Are you crazy? Why are you going to Poland?' *Migration of Western Scholars to Academic Peripheries*, *Geoforum*, 119, 102–110, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2020.12.001>.
- Leszczensky, L., Kretschmer, D. (2022). Religious friendship preferences of Muslim and non-Muslim students in German schools: Bright boundaries everywhere or contingent on the proportion of Muslim classmates? *Social Networks*, 68, 60–69. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2021.04.005>
- Lu, Y., Zhou, H. (2013). Academic achievement and loneliness of migrant children in China: School segregation and segmented assimilation. *Comparative Education Review*, 57, 1, 85–116. <https://doi.org/10.1086/667790>
- Łuczaj, K. (2020). Od outsiderów do lokalnych patriotów. W jakim stopniu urodzeni za granicą badacze i wykładowcy czują się związani z Polską? *Studia Humanistyczne AGH*, 19, 4, 25–47. <https://doi.org/10.7494/human.2020.19.4.25>
- Łuczaj, K., Bielska, B., Kurek-Ochmańska, O., Mucha, J. (2020). *Osiadłe ptaki. Urodzeni za granicą pracownicy polskich instytucji akademickich*. Kraków: Wydawnictwa AGH.
- Niedbalski, J. (2014). *Metody i techniki odkrywania wiedzy*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Pamuła-Behrens, M. (2021). Polish teacher competencies in teaching students from migrant backgrounds in preparatory classes. *Migration Studies – Review of Polish Diaspora*, 4, 182. <https://doi.org/10.4467/25444972SMPP.21.057.14810>
- Pamuła-Behrens, M., Szymańska, M. (2020). Teaching learners with a migrant background – teachers’ perspectives. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Literaria Polonica*, 1, 56. <https://doi.org/10.18778/1505-9057.56.04>
- Pędziwiatr, K. (2020). Transformacje postaw wobec Arabów w społeczeństwie polskim z perspektywy członków społeczności arabskiej i muzułmańskiej. *Studia Humanistyczne AGH*, 19, 2, 89–106. <https://doi.org/10.7494/human.2020.19.2.89>
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R. (2006). A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 5, 751–783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Pew Research Center. (2022). *Young adults around the world are less religious by several measures*. <https://www.pewresearch.org/religion/2018/06/13/young-adults-around-the-world-are-less-religious-by-several-measures/> [1.04.2025].
- Pickel, G., Öztürk, C. (2018). Islamophobia without Muslims? The ‘Contact Hypothesis’ as an explanation for anti-Muslim attitudes – Eastern European societies in a comparative perspective. *Journal of Nationalism, Memory & Language Politics*, 12, 2, 192–219. <https://doi.org/10.2478/jnmlp-2018-0009>
- Putri, W., Nursanti, A. (2020). The relationship between peer social support and academic resilience of young adult migrant students in Jakarta. *International Journal of Education*, 13, 2, 122–130. <https://doi.org/10.17509/ije.v13i2.24547>
- Ragab, E.A. (2022). Religion and identity among Muslim youth in Europe: Challenges of belonging and representation. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 42, 2, 139–155. https://brill.com/view/journals/jome/13/2/article-p139_2.xml [1.04.2025].
- Sime, D., Fox, R. (2014). Migrant children, social capital, and access to services post-migration: Transitions, negotiations, and complex agencies. *Children, Society*, 29, 6, 524–534. <https://doi.org/10.1111/chso.12092>
- Skowron-Nalborczyk A. (2023). Islam w Polsce – historia i współczesność. Pobrano z: eKAI, <https://www.ekai.pl/islam-w-polsce-historia-i-wspolczesnosc/> [7.05.2025].
- Tezcan, T. (2024). Gender gap in religiosity and interfaith marriage attitudes: Muslim migrants in Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 102, 102040. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2024.102040>
- Triandafyllidou, A., Gropas, R. (Ed.). (2014). *Contesting Integration: The Political Mobilization of Muslim Immigrants in Europe*. Routledge.
- Trojan, M. (2019). *Toruń: muzułmańscy studenci chcą, żeby uczelnia zapewniła im przerwy na modlitwę*. Pobrano z: Kresy.pl. <https://kresy.pl/wydarzenia/torun-muzulmanscy-studenci-chca-zeby-uczelnia-zapewnila-im-przerwy-na-modlitwe/> [7.05.2025].
- Xiong, M., Xiao, L., Ye, Y. (2021). Relative deprivation and prosocial tendencies in Chinese migrant children: Testing an integrated model of perceived social support and group identity. *Frontiers in Psychology*, 12, 658007. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.658007>
- Zoe, D., Magdalini, N. (2024). Exploring the role of teachers and the community in the inclusion of migrant students in the contemporary Greek school context. *American Journal of Education and Learning*, 9, 2, 222–233. <https://doi.org/10.55284/ajel.v9i2.1222>

SOCIAL BOUNDARIES OF FRIENDSHIP AND LOVE: MUSLIM STUDENTS
IN THE ACADEMIC SPHERE OF KRAKÓW

The article analyses the social experiences of Muslim students studying in Kraków, with a particular focus on their social networks, adaptation strategies and integration barriers. The study focuses on the process of establishing friendship and romantic relationships, as well as the impact of the socio-cultural and institutional context on the students' daily lives. Using the method of in-depth interviews, the article shows how cultural differences, language barriers and Islamophobia shape the social functioning of the study group. The results indicate that students from Islamic countries in Poland often experience difficulties in building relationships with local people and rely more on ethnic and religious networks. In addition, religious identity issues strongly affect their ability to establish romantic relationships.

Keywords: students from Islamic countries, social networks, cultural differences

Zgłoszenie artykułu: 3.04.2025

Recenzje: 24.04.2025

Akceptacja: 12.05.2025

Publikacja online: 30.06.2025